

GYÖRGYI ZOLTÁN**TANULÓI UTAK A FELSŐOKTATÁSBAN****Összefoglaló:**

A tanulmány a felsőfokon tanulók középiskola utáni tanulási útjaival foglalkozik. Alapja egy 2010-ben a Debreceni Egyetem CHERD kutatóközpontja szervezésében lezajlott nemzetközi kutatás (Higher Education for Social Cohesion. Cooperative Research and Development in a Cross-border area) hazai adatai. A szerző rámutat arra, hogy a felsőoktatáson belüli tanulói utak vizsgálata egyre fontosabb, mert azokat – bár kétségtelen, hogy a felsőoktatás homogenizáló hatása is tetten érhető – a hallgatók társadalmi háttere befolyásolja. Különösen az alacsony társadalmi státuszú rétegekből érkezők esetében figyelhető meg az átlagosnál kevésbé ambiciózus cél és több buktató, míg a közép- és az elitrétegek közötti különbség nem számottevő.

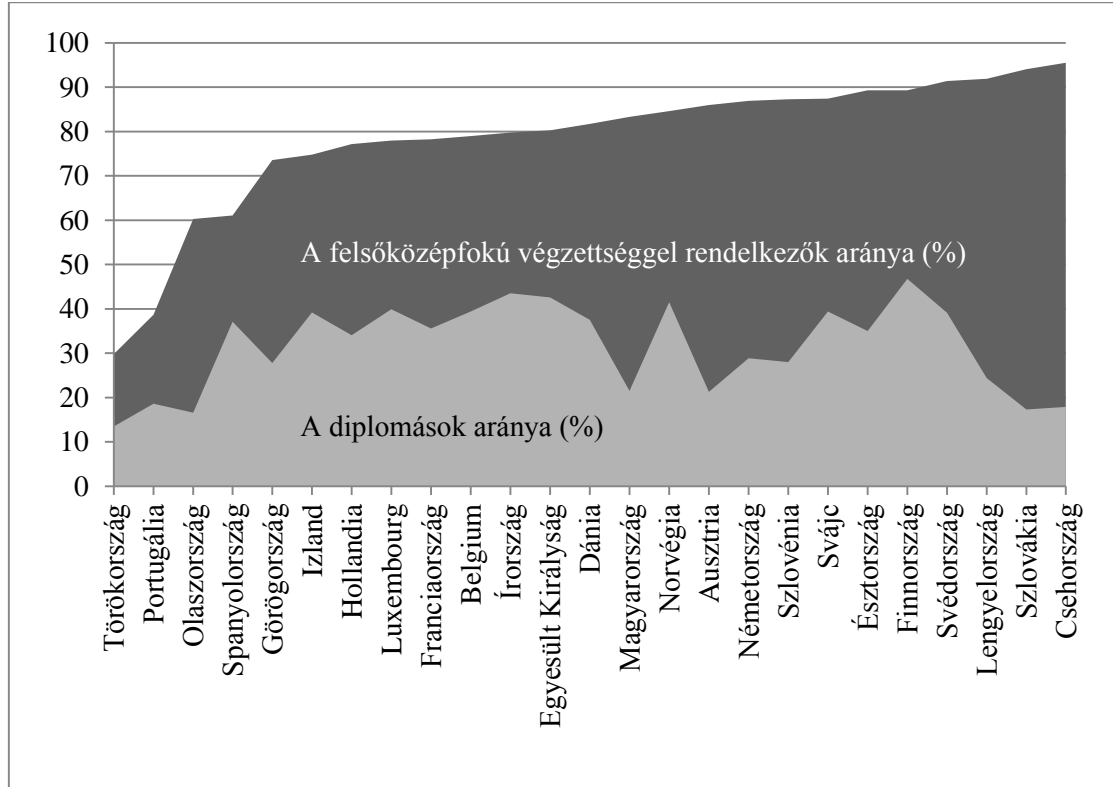
Kulcsszavak: felsőoktatás, tanulói utak, tanulói célok

Bevezetés

A szülők iskolázottságának, társadalmi és gazdasági tőkájének hatása gyerekeik iskolai pályafutására a szociológia régóta vizsgált területe. Az oktatás expanziójával e hatások súlypontja a korábbihoz képest szükségszerűen áthelyeződött. Míg korábban, az iskolai végzettség alsó szintjén mosódott össze könnyen, hiszen a tanulók tömegei – tehát a különböző családi hátterűek egyaránt – alacsony iskolai végzettséggel rendelkeztek, ma, amikor a fiatal korosztályok jelentős része felsőfokú végzettséggel lép ki az iskolarendszerekből, a végzettség felső régióiban mutatható ki ugyanez. A lemaradás, az iskolai kimaradás, az alacsony iskolai végzettség viszonylag könnyen vizsgálható a szülők iskolai végzettsége tükrében, a fősodorba tartozás már lényegesen kevésbé, legalábbis a hagyományos megközelítésben.

A felsőoktatás tömegesedésével kapcsolatban utalunk arra, hogy az európai országok zömében a (felső)középfokú végzettség már normává vált: egy-egy korosztály mintegy 85-90%-a megszerzi, a kimaradókat pedig az Európai uniós dokumentumok már hiányos iskolai végzettségűeknek tekintik. A felsőfokú végzettségűek aránya is emelkedik, jó néhány országban a fiatal felnőttek (25-34 évesek) csaknem fele érintett. A statisztikai rendszer – nem csak a hazai, hanem a nemzetközi is – ugyanakkor továbbra is a hagyományos kategóriákban gondolkodik, nem tesz például különbséget felsőfokon az alap- és a mesterképzés között, s nem rögzíti az elvégzett évfolyamok számát sem, miközben a felsőoktatásba lépő hallgatók jelentős része nem jut diplomához.

1. ábra
A felsőközépfokú végzettséggel és a diplomával rendelkezők aránya a 25-34 évesek között
(2011)

Forrás: Education at a Glance 2013 - © OECD 2013

Tanulmányunk témájának indokoltságát megalapozó hipotézisünk, miszerint a szülői háttér hatása korunkban a felsőoktatásba való bekapcsolódás és az ottani pályautak kimeneteiben (is) jelentkezik, nem csak a múltból ered, hanem különböző vizsgálatokból is következtethetünk erre.

E vizsgálatok egy része a felsőfokon tanuló diákok egyetemi, főiskolai pályafutását érinti. Általában nem a továbbhaladásukat, de sok olyan tényezőt, amely a tanulói továbbhaladásra befolyással lehet. Egy 2010-ben lezajlott kutatás a főiskolai, egyetemi hallgatók pályautájával, életmódjával foglalkozik, s bár nem országos felmérésen alapul, de olyan kérdéseket helyez előtérbe, amely a tanulás társadalmi meghatározottságát a felsőoktatáson belül keresi. Engler (2012) nemek szerint vizsgálva a tanulási stratégiákat, utal a női hallgatók intézményi tanuláshoz, s követelmények formális teljesítésének szánt nagyobb szerepére, miközben rámutat, hogy a férfi hallgatók inkább a nem formális képzést helyezik előtérbe. A szakkollégiumi munkába bekapcsolódás, amely a tanuláshoz való pozitív viszonyt, másokhoz képest nagyobb motivációt jelez, a családi háttérnek csekély a szerepe, a korábbi középiskolai tanulmányoknak viszont lényegesen nagyobb, ami a korábbi iskolaválasztás meghatározó fontosságára utal. (CZEGLÉDI – FÓNAI, 2012). Más tanulmányok a tanulók eltérő értékpreferenciájára (BOCSI, 2012) és vallásosságára utalnak (FÉNYES–PUSZTAI, 2012), rámutatva e tényezők fontosságára például az önkéntes munkában, amelynek karrierútra gyakorolt szerepét további vizsgálatok tárhatják fel.

Más kutatások a diplomások munkaerő-piaci sikerességét, s ennek társadalmi háttérét vizsgálják. E kutatások közül kiemelkedik a Diplomások Pályakövető Rendszere keretében készült tanulmányok. Veroszta (2010) megállapítása szerint bizonyos családi tényezők szerepe háttérbe szorul ebben a szakválasztással kapcsolatos preferenciák, a lakóhely jellege, vagy a nemi hovatartozás mögött, ez utóbbiak egy része ugyanakkor nem független a társadalmi háttértől. Vagyis, értelmezésünk szerint, társadalmi kiegyenlítődés tapasztalható a felsőfokú tanulmányok során, de ott vannak az ezzel ellentétes folyamatok a tanulás korábbi fázisaiban, s az ezt kísérő szelekciós mechanizmusokban. A sikeres munkaerő-piaci karrier objektív és szubjektív mutatóin keresztül egyaránt kimutatható e tényezők szerepe. S hogy mi vezet a munkaerő-piaci sikerhez? A mechanizmusok sokfélék, már-már követhetetlenek: kezdve a külföldi munkatapasztalattól, a nyelvtudás színvonalától (VEROSZTA, 2010) a felsőfokú tanulmányok alatti diákmunka jellegén át (CSOBA, 2012) a szakválasztást befolyásoló középfokú tanulmányokig (GYÖRGYI, 2011).

Az felsőfokú tanulmányok alatti események és a diploma megszerzését követő eredmények összekapcsolása nem könnyű, tekintettel arra, hogy a kutatások többsége egy-egy élethelyzetre fókuszál, nem beszélve arról, hogy bizonyos összefüggések csak longitudinális vizsgálattal közelíthetők, ilyenekre pedig költségességük okán alig van lehetőség. Az Ifjúság 2000–2012 kutatássorozat is, amely időről időre végigköveti – egyebek között – egy-egy korosztály iskolai pályafutását, csak korlátozottan alkalmas a középfok és a felsőfok közötti átmenet, vagy a felsőoktatáson belüli utak részleteinek feltárására.

Jelzések a felsőoktatásban tanulók eltérő tanulói útjaira

Egyéni nyomon követés hiányában a felsőoktatásba bekapcsolódók tanulói útjairól nagyon keveset tudunk. Még a lemorzsolódás is nagyon nehezen követhető, nem beszélve Bologna rendszerű képzés két első szintjét elvégzőkről, s a két szint közötti átmenetről. Ezek becslésére a képzés bevezetése idején nyílt némi alkalom, tekintettel arra, hogy az többnyire egy időpontban (2006) történt, az alapképzés hossza az esetek többségében három é, s köszönhetően annak hogy a hazai statisztika külön kezelte az új és a régi rendszerben tanulókat. A 2. ábra jelzi, hogy nem vezet egyenes út a felsőfokú végzettség különböző szintjeinek megszerzéséig: a belépő hallgatók mintegy negyede jutott csak el három év alatt az alapképzés záróvizsgájáig, kevesebb, mint ötöde az oklevélig, s nyolcada kerül be a mesterképzésbe¹. S bár a tényleges végzettségi adatokat nem ismerjük, de mindezek a ki- és bemenetek egyben szelekciós grádicsok, s feltételezésünk szerint nem függetlenek a tanulók társadalmi háttértől.

¹ Az adatok a statisztikai rendszer hiányosságai miatt csak hozzávetőlegesek: a statisztika egyéni szinten nem követi a tanulmányokat, így nem lehet pontosan tudni, hogy a záróvizsgázók, oklevelet szerzők, illetve a mesterképzésbe belépők pontosan mikor kezdték tanulmányaikat.

2. ábra

Az alapképzésben 2009-ben záróvizsgázók és a mesterképzésben tanulásukat elkezdők a 2006-ban alapképzésbe beiratkozott hallgatók arányában – Magyarországon²

Forrás: Felsőoktatási Statisztikai Kiadvány 2006 és Felsőoktatási Statisztikai Kiadvány 2009

A korábban már néhány tanulmányra történt hivatkozás során jelzett kutatásban – Higher Education for Social Cohesion. Cooperative Research and Development in a Cross-border area³ – arra tettünk kísérletek, hogy a felsőoktatásba bekerült (a vizsgálat idején bent lévő) hallgatók felsőfokhoz vezető, és felsőoktatáson belüli pályafutását értelmezzük bizonyos társadalmi háttérváltozók tükrében. A kutatást megalapozó felmérés 2012 tavaszán zajlott a Debreceni Egyetem, a Nyíregyházi Főiskola valamint a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanítóképzésben résztvevő hallgatói körében⁴. A minta nem reprezentálja felsőoktatásunk egészét, de alkalmas lehet arra, hogy felhívja a figyelmet bizonyos jelenségekre.

A mintába első és harmadéves alapképzésben résztvevő hallgatók, első éves mesterképzésben résztvevők, valamint az osztatlan képzésben első, harmad, vagy negyedik évfolyamán tanuló hallgatók kerültek be. A megkérdezett hallgatók száma 1295 volt, intézményenként az alábbi megoszlásban.

² A Bologna rendszerű képzés 2006-ban vált általánossá, így – három éves alapképzés esetén – 2009-ben szerezhették meg diplomájukat, s mehettek tovább a mesterképzésbe. Az ábra adatai azonban csak közelítik a valóságot, mert az alapképzés hossza nem teljesen egységes, s a mesterképzésre korábban megszerzett felsőfokú végzettséggel is be lehet jutni.

³ Kutatásvezető Pusztai Gabriella és Adrian Hatos

⁴ A felmérésbe határon túli – határmelletti ukrainai és romániai intézmények is bekapcsolódtak, de a külföldi tapasztalatokkal e tanulmány keretei között nem foglalkozunk.

1. táblázat
A minta intézményenként

	Kérdezett	Megoszlás
Debreceni Egyetem	1118	86,4
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola ⁵	25	1,9
Nyíregyházi Főiskola	152	11,7
Összesen	1295	100,0

Forrás: HERD adatbázis 2012

Tekintettel arra, hogy a kutatásunk hallgatók megkérdezésén alapuló keresztmetszeti vizsgálat volt, nem volt lehetőségünk arra, hogy a tanulási utak egészét feltárjuk. Csak azok pályáújtait tudjuk értelmezni, akik nem csak jelentkeztek a felsőoktatásba, hanem a felmérés időpontjáig benn is maradtak. Tanulmányunkat – a mesterképzésben tanulók kis mintája miatt – leszűkítettük az alapképzésben tanulóakra, további tanulmányaikra vonatkozóan szándékaikat rögzítettük. Mindez rávilágít a kutatás korlátaira, amelyhez igazodva eredményeink – ebben a tekintetben – inkább csak irányokat és fő arányokat jeleznek.

A képzési utak

A képzési utak tekintetében a jelenlegi tanulmányokhoz való eljutást, és a további tanulmányokkal kapcsolatos elképzeléseket tekintettük csoportképző ismérvnek, ezeket vizsgáltuk meg részletesen, vetettük egybe, s alakítottuk ki pályáútcsoportjainkat. A felmérésig eltelt pályáút esetében az érettségi és a felsőfokú tanulmányok elkezdése közötti időszakra (azonnal történt-e a továbbtanulás, vagy csak később) valamint a felsőoktatáson belüli intézmény- és/vagy szakváltásra koncentráltunk (volt-ilyen, vagy nem). A tervek tekintetében a megcélzott végzettség szintjét, a szakirányú továbbképzési szándékot, valamint a bel-, illetve külföldi tanulási irányt különböztettük meg. Mindezek alapján a 2. táblázatban szereplő pályáút arányok alakultak ki.

⁵ Azóta a Debreceni Református Hittudományi Egyetem része lett.

2. táblázat
Az alapképzésben tanulók tervezett tanulmányai – az összevont ismérvek szerint,
Magyarországon

Eddigi tanulási út	Tervezett tanulási út	Max BA végzettség	Max MA végzettség	PhD	Összesen
Azonnal továbbtanult, itt	Fő	215	271	143	629
	%	26,0%	32,8%	17,3%	76,1%
Azonnal továbbtanult, máshol	Fő	18	28	17	63
	%	2,2%	3,4%	2,1%	7,6%
Később került a felsőoktatásba	Fő	44	60	31	135
	%	5,3%	7,3%	3,7%	16,3%
Összesen	Fő	277	359	191	827
	%	33,5%	43,4%	23,1%	100,0%

Forrás: HERD adatbázis 2012

A tanulási tervek az országos statisztikákkal egybevetve nem reálisak: mesterképzésben az alapképzésbe beiratkozók számának fele–harmada számára nyújtanak továbbtanulási lehetőségeket⁶, miközben mintánkban kétharmados a továbbtanulási szándék (MA/MSc+PhD szint együttesen). A doktori képzésben ennél lényegesen nagyobb az igény és a keretek közötti disszonancia: a hallgatók több mint ötöde célozta ezt meg, miközben a doktori képzésben tanulók száma 2010-ben az alapképzésben tanulókénak csak mintegy három százalékát tette ki. (Statisztikai Tájékoztató, 2011). Ennek megfelelően a tervekre vonatkozó adataink csak a szándék szintjén értelmezhetők.

A következőkben a fenti tanulói csoportokat jellemezzük aszerint, hogy a tanulási tevékenységben, valamint a tanulás kapcsán kitűzött célok tekintetében milyen azonosságok és eltérések figyelhetők meg közöttük, egyben az egyes csoportok társadalmi háttérét is bemutatjuk.

A pályautcsoportok tanulmányi teljesítménye és társadalmi háttére

A 3. táblázatban szereplő kilenc hallgatói csoportot jellegzetességeik alapján neveztük el. Társadalmi háttérüket a szociológiai elemzéseknél szokásos háttérváltozók mentén mutatjuk be: nemük, 14 éves kori lakóhelyük, szüleik iskolai végzettsége, munkaerő-piaci helyzete, a család anyagi helyzete, valamint az érettségit adó középiskola típusa képezte az elemzés alapját. Anyagi helyzetüket a kérdőív percepció változókkal közelítette. A csoportokat megvizsgáltuk munkaerőpiacra kapcsolatos céljaik, s a tanulásban való részvételük intenzitása szerint is.

⁶ Egész pontos adatokkal ezzel kapcsolatban nem találkoztunk.

A királyi utat választók a legmagasabb szintig szeretnék eljutni, s eddig semmilyen törés nem fedezhető fel tanulmányaik során. Egyetemi teljesítményük átlag feletti, de nem kiemelkedő, általános és középiskolás korukban viszont még az volt. Ennek következménye lehet, hogy közülük tanulnak legtöbben állami támogatással, s magas az első megjelölt intézménybe és szakra bejutottak aránya is. Mindezek egy mérsékelt ambiciózus tanulói kört rajzolnak ki, amelyik kevésbé (legalábbis több más réteghez kevésbé) foglalkozik még a tanulás utáni karrierjével.

Az idetartozók közül sokan kisvárosból érkeztek, szüleik között a kvalifikáltabb rétegek felülreprezentáltak, de nem *kiemelkedően* jó a családi háttérük. Jellemzően jó középiskolába jártak (csaknem négyötödük szerkezetváltó, kétnyelvű gimnáziumból, vagy hagyományos gimnázium tagozatos osztályában érettségizett). Anyagi helyzetüket átlagosnak tartják. Mindez – összevetve a korábban elmondottakkal – egy városi értelmiségi, vagy más szellemi munkából élő szülői háttérrel ír le, amely nagy hangsúlyt helyez gyerekei taníttatására, de gyerekeik nem feltétlenül jutnak kiemelkedő végzettséghez: a tanulás egy-egy pontján megállják ugyan a helyüket (bejutás a felsőfokú intézménybe), kitűznek maguk elé ambiciózus célokat (PhD), de felsőfokú tanulmányai során inkább csak annyit teljesítenek, amennyi feltétlenül muszáj.

A *karrierépítők* csoportja szintén a doktori képzést célozta meg, de egyetemi tanulmányaik során már valamilyen pálya- vagy intézményváltáson estek át. Ez önmagában még nem utalna a karrierépítésre, az azonban igen, hogy a pályaváltás mögött szakmai motiváció fedezhető fel: szorgalmasan tanulnak, nyelvtudásuk kiemelkedő, s az előző rétegnél sokkal határozottabban fogalmazzák meg tanulási terveiket is. A munkaerőpiaccal ugyanakkor még nem foglalkoznak, sőt jelentős részben menekülnek előle. Minden bizonnyal szerepet játszik ebben az is, hogy alapképzésben tanulóként és doktori képzésben gondolkodóként még messze van számukra a munka, a munkaerőpiac, most még csak a tanulásra koncentrálnak, azt tekintik elsődlegesnek.

Társadalmi háttérük sok tekintetben kiugró. Nagyon sokan köthetők nagyvárosokhoz, anyjuk túlnyomó többsége diplomás, apjuk viszont inkább középiskolai végzettségű, ami elsőgenerációs értelmiségi szülőkre utal. Anyagi helyzetüket tekintve megosztottak. Magas körökben az önköltséges képzésben tanulók aránya. Ez egyaránt utalhat arra, hogy a pályaváltás miatt már kimerítették az államilag támogatott évfolyam-keretüket, illetve arra, hogy a céltudatosság képességeik túlértékeléséhez vezetett, emiatt nem tudták teljesíteni a támogatott képzések igényelte követelményeket. A csoport kis létszáma miatt az adatok inkább csak megrajzolják ezt a réteget, mintsem pontosan leírják.

A harmadik, szintén a doktori képzésben gondolkozó réteget az *illúziókergetők* jelentik. Érettségi után nem tanultak tovább közvetlenül. Ennek okát nem ismerjük, de összefüggésben lehet tanulmányi eredményükkel is: sem középfokon, sem felsőfokon a hallgatók egészének átlagát sem éri, s nyelvtudásuk is alacsonyabb, mint az előző két rétegé. Feltételezhető, hogy e csoport tagjai fogják legkevésbé elérni kitűzött céljukat (PhD). Erre nem csak a tanulmányi teljesítményük utal, hanem az is, hogy távlati terveik sokkal inkább munkaerőpiac-közeliek, mintsem tanuláscentrikusak.

Családi háttérük nem rossz, de rosszabb, mint az előző két rétegé. Lakóhelyük nem köthető egyik településtípushoz sem. Jellemzően nem elit középiskolákból érkeztek, s kifejezetten sokan jöttek szakközépiskolából. Anyagi helyzetük is kevésbé jó, mint az előző két rétegé. Szüleik iskolai végzettsége vegyes, összességében mind az anyák, mind az apák

esetében átlagos a felsőfokot végzettek aránya. Mindez hozzájárulhat ahhoz, hogy az idesorolt hallgatók kevésbé mérik fel lehetőségeiket, s főként a kitűzött célhoz vezető utat nem látják.

A hallgatók legnagyobb része, az elemzésbe bekerült hallgatók csaknem harmada, érettségi után azonnal a felsőoktatásba került, s mesterképzésben szerzett diplomával szeretné majd befejezni tanulmányait. Minden tekintetben ők jelentik az átlagot, innen kapták nevüket is: *átlagosak*. Céljaik meglehetősen heterogének. Nem kifejezetten jelentős, de más tanulói csoportokhoz képest mégis viszonylag erős körükben a családi minta követése.

Társadalmi háttérük is átlagos, vagy annál egy kissé jobb. Ugyanez mondható a lakóhelyi háttéréről, családjuk anyagi helyzetéről is. Középiskoláik kissé az elit intézmények felé, szüleik iskolai végzettsége valamelyest a felsőfokú végzettség felé húz. Ez alapján nehéz jellemezni a tanulói réteget, sokkal inkább más csoportok tőlük való eltérései értelmezhetők.

Pályaváltó társaik feltételezhetően nem szakmai ambícióból, hanem inkább a végzettség könnyebb megszerzése érdekében válhattak: tanulmányi teljesítményük gyengébb, mint a pályán maradóké, céljaik bizonytalanok: sokféle célt fogalmazznak meg, közös viszont, hogy erős a pénz és a barátok motiváló szerepe. A tanulásban alulmotiváltak, s inkább a külső környezet által befolyásolt, jövedelemközpontú réteget tár elénk. *(Befolyásoltak)*

Magas arányban találunk közöttük férfiakat. Kifejezetten sok közöttük a megyeszékhelyen élő, felülreprezentáltak a felsőfokú végzettségű szülők, anyagi helyzetük jó közepes. Leginkább hagyományos gimnáziumból érkeznek. Mindez az ő esetükben a társadalmi háttér fontosságára utal, vagyis arra, hogy más háttérrel minden bizonnyal alacsonyabb végzettséggel is megelégednének, mint amit (mester-szint) megfogalmazznak maguknak. Feltételezhetően pályaváltásuk is a társadalmi elvárásokat tükrözi, vagyis azt, hogy akárhogyan és akárhol is, de eljussanak az általuk normának tartott végzettséghez. Családjuk elvárásait jelezheti az is, hogy sokan önköltséges képzésben vesznek részt.

Sok tekintetben hasonlít az előző réteghez a hasonló ambícióval, de nem közvetlenül az érettségi követő továbbtanulással definiált másik kis réteg, amely az előzőnél némileg motiváltabbnak, s gyengébb anyagi háttérrel rendelkezőnek mutatja magát. Tanulmányi eredményessége inkább szakmai vonalon észlelhető, nyelvtudásukat tekintve nem érik el az átlagot. Mintha nem igazán tudnák, hogy mit is akarnak. *(Bizonytalanul haladók)*

Elnevezésük nem csak bizonytalanságra, hanem haladásra is utal. Jellemzően kisvárosi, szakközépiskolát végzett férfiokról beszélhetünk. Felsőfokú tanulmányuk kései kezdése talán – erre nincs adat a felmérésben – a szakközépiskolák szakképző évfolyamain való tanulás miatt történt. Ha ez így van, akkor visszaköszönni látszik ebben a szakmunkásháttérű tanulók (illetve szüleik) évtizedek óta jellemző középiskola-választási attitűdje: szakma és érettségi, ami a mai viszonyokat tekintve „szakma és diploma” megközelítésre módosult.

Mintánk negyedét az érettségit követően azonnal továbbtanuló, de az alapképzésnél továbbmenni nem szándékozó hallgatók teszik ki. Rossz bekerülési mutatókkal rendelkeznek, órákra nem nagyon járnak, s más mutatókat tekintve sem jeleskednek a tanulásban. Ez arra utal, hogy ezt a réteget: sem a tanulás, sem munkaerő-piaci célok nem érdeklik, egyedül a

diploma megszerzése motiválja őket, ami mögött a társadalmi elvárás tapintható ki. (*Kredencialisták*)

Társadalmi háttérük vegyes: sokan községből érkeztek, szüleik között sok a szakmunkás, ugyanakkor nem kevesen a végzettségi és a településhierarchia másik végével jellemezhetők. Közöttük is sok a férfi. Sok tekintetben hasonlítanak a befolyásoltak rétegéhez, csak alacsonyabb célt tűztek ki. Ennek oka a jellegzetes társadalmi mutatók mentén nem rajzolódik ki. Nyelvtudásuk nem rossz, ami – a hiányzó szakmai munka mellett – arra utal, hogy egy olyan céltalan, kialakulatlan rétegről van szó, amelyik képes lenne a magasabb szintű (tanulmányi) célok teljesítésére is, de társadalmi háttérük kevésbé tudja őket magasabb célok felé lendíteni.

Az alapképzettséget kitűzők között is kevesen vannak a pályaváltók. A pályaváltás mögött nem rajzolódik ki szakmai ambíció, inkább kényszerből válhattak, vagyis tanulási kudarc hatására. Tanulással kapcsolatos céljaik erős külső kényszerre utalnak, s azt jelzik, hogy nem igazán azonosulnak a tanulással, ugyanakkor a munkától és vagy a munkanélküliségtől is menekülnek, ezért is neveztük el őket *kényszertanulóknak*.

Jellemzően nagyvárosi, jelentős részben kifejezetten jó családi háttérű tanulók, csaknem felerészben férfiak. Negyven százalékuk két értelmiségi szülővel rendelkező családból jött, sokan érkeztek tagozatos gimnáziumból. Felerészben költségtérítéssel képzésben vesznek részt, jelzett anyagi helyzetük jó, de nem kiemelkedő.

A *vergődők* csoportja valamivel nagyobb. Tanulmányi teljesítményük, céltudatosságuk alacsony, nem nagyon látják helyüket a felsőoktatásban. Talán ezért nem is jelentkeztek azonnal, vagy ha igen, nem vették fel őket. Talán az elhelyezkedési nehézségek hozták őket ide, de ez sem biztos, mert a diploma munkaerő-piaci előnyeivel sem foglalkoznak.

Társadalmi háttérük egyértelműen a legrosszabb: szüleik iskolai végzettsége a legalacsonyabb. Jelentős részben kisvárosból érkeztek, több mint felerészben szakközépiskolából. Anyagi helyzetük is valamivel rosszabb a többiekénél.

3. táblázat
Az alapképzésben tanulók pályautcsoportjai – Magyarországon

	Fő	Megoszlás
Királyi utat választók (azonnali bekerülés, PhD cél)	143	17,3
Karrierépítők (pályaváltás, PhD cél)	17	2,1
Illúziókergetők (halasztott bejutás, PhD cél)	31	3,8
Átlagosak (azonnali bekerülés, mesterképzési cél)	271	32,7
Befolyásoltak (pályaváltás, mesterképzési cél)	28	3,4
Bizonytalanul haladók (halasztott bejutás, mesterképzési cél)	60	7,3
Kredencialisták (azonnali bekerülés, alapképzési cél)	215	26,0
Kényszertanulók (pályaváltás, alapképzési cél)	18	2,2
Vergődők (halasztott bejutás, alapképzési cél)	44	5,3
Összesen	828	100,0

Forrás: HERD adatbázis 2012

Összegzés

A tapasztalatok egyaránt jelzik a felsőfokú képzés homogenizáló hatását és szelekciós erejét. Arról egyáltalán nem beszélhetünk, hogy a felsőfokú képzés különböző szintjeit megcélzók között minden tekintetben jelentős társadalmi különbség lenne. A magasabb szintű cél a nagyvároshoz, a magas szülői végzettséghez, az elit iskolához nem igazán kötődik. Ugyanakkor, ha e dimenziók másik végét nézzük, akkor nagyon egyértelműen kirajzolódik a háttérhatás: a községekből érkezők, az alacsony iskolázottságú családokból érkezők és a szakközépiskolában érettségizettek egyre kevesebben vannak, ahogy haladunk a magasabb végzettségi cél irányába. A két megállapítás között nincs ellentmondás: a középrétegek balanszírozó szerepe jelenik meg ebben. Mindez arra utal, hogy a felsőfok tekintetében a lakóhelyi, végzettségi, iskolai hierarchia közép- és felsőrétegeibe tartozók között nincs, a közép- és az alsó rétegek között viszont jelentős a különbség.

A finomabb struktúrákat is figyelembe véve látható, hogy a kvalifikáltabb családokból érkezők, a nagyvárosiak, a jobb gimnáziumokban érettségizettek (amely tényezők természetesen egymástól nem függetlenek) hatása két ponton jelentős. Egyrészt az ilyen háttérű fiatalok képesek nagyobb eséllyel módosítani pályájukat, történjen az akár komolyabb szakmai karrier megvalósítása érdekében (karrierépítők), akár pedig az elvárt és / vagy formális végzettség megszerzésére törekedve, de komolyabb szakmai tevékenységre

utaló jelek nélkül (befolyásoltak, kényszertanulók). Másrészt a kedvezőtlen háttérrel érkező rétegek esetében kirajzolódik, hogy az egyes (megcélzott) végzettségi szinten belül ők azok, akik a legtöbb problémára utaló jelet mutatják (illúziókergetők, bizonytalanul haladók, vergődők). Igaz, kis rétegekről van szó, s az is igaz, hogy a végzettség megszerzéséig hátralévő időszak módosíthatja a célokat, átlendítheti a hátrányos helyzetűeket a nehézségeken, de az adatfelvétel tapasztalatai egyelőre azt jelzik, hogy a mélyrétegekben tetten érhetők a társadalmi háttér különbségei.

Felhasznált források

- ◇ BOCSI Veronika (2012): Value Preferences in Cross-Border Area. In: Zoltán Györgyi & Zoltán Nagy (eds.): Students in a Cross-Border Region. Higher Education for Regional Social Cohesion. University of Oradea Press, Oradea. 135-146.
- ◇ CEGLÉDI Tímea – FÓNAI Mihály (2012): Who Enters? Former Achievement and Social Background of Students in Colleges for Advanced Studies. In: Zoltán Györgyi & Zoltán Nagy (eds.): Students in a Cross-Border Region. Higher Education for Regional Social Cohesion. University of Oradea Press, Oradea. 107-131.
- ◇ CSOBA Judit (2012): "Working and Studying". On the Work Experience of Students Participating in Adult Education. In: Zoltán Györgyi & Zoltán Nagy (eds.): Students in a Cross-Border Region. Higher Education for Regional Social Cohesion. University of Oradea Press, Oradea. 65-84.
- ◇ Education at a Glance 2013 OECD Indicators - OECD Publishing
- ◇ ENGLER Ágnes (2012): The Attitude of Men and Women in Higher Education towards Life-Long Learning. In: Zoltán Györgyi & Zoltán Nagy (eds.): Students in a Cross-Border Region. Higher Education for Regional Social Cohesion. University of Oradea Press, Oradea. 97-106.
- ◇ Felsőoktatási Statisztikai Kiadvány 2006 (http://db.nefmi.gov.hu/statisztika/fs06_fm/) . [2012.09.07.]
- ◇ Felsőoktatási Statisztikai Kiadvány 2009 <http://www.nefmi.gov.hu/miniszterium/oktatasi-statisztikak/felsooktatasi-statisztikai-kiadvany-2009>. [2012.09.07.]
- ◇ FÉNYES Hajnalka – PUSZTAI Gabriella: Religiosity and Volunteering among Higher Education Students in the Partium Region. In: Zoltán Györgyi & Zoltán Nagy (eds.): Students in a Cross-Border Region. Higher Education for Regional Social Cohesion. University of Oradea Press, Oradea. 147-166.
- ◇ GYÖRGYI Zoltán (2010): In: Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest.37-58. o.
- ◇ Statisztikai Tájékoztató. Oktatási évkönyv 2010/2011. KSH, 2011
- ◇ VEROSZTA Zsuzsanna (2010): A munkaerő-piaci sikeresség dimenziói frissdiplomások körében. In: Diplomás Pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest. 11-36. o.